

دانشگاه علوم پزشکی
و خدمات بهداشتی درمانی تهران

معاونت آموزشی

مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی

واحد برنامه‌ریزی آموزشی

چارچوب طراحی «طرح دوره»

اطلاعات درس:

گروه آموزشی ارابه دهنده درس: آموزش پزشکی

عنوان درس: روش تحقیق کیفی

کد درس: 509001010

نوع و تعداد واحد^۱: ۲ واحد (۱ واحد نظری و ۱ واحد عملی)

نام مسؤول درس: دکتر مریم اعلا

مدرس/ مدرسین: دکتر مریم اعلا، دکتر مهناز سنجری

پیش‌نیاز/ هم‌زمان: ندارد

رشته و مقطع تحصیلی: آموزش پزشکی / دکترای تخصصی

اطلاعات مسؤول درس:

رتبه علمی: استادیار

رشته تخصصی: آموزش پزشکی

محل کار: دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران

تلفن تماس: ۰۹۱۲۸۰۹۹۰۶۸

نشانی پست الکترونیک: aalaamaryam@gmail.com

^۱ مشتمل بر: نظری، عملی و یا نظری- عملی به تفکیک تعداد واحدهای مصوب. (مثال: ۲ واحد نظری، ۱ واحد عملی)

توصیف کلی درس (انتظار می‌رود مسوول درس ضمن ارائه توضیحاتی کلی، بخش‌های مختلف محتوایی درس را در قالب یک یا دو بند، توصیف کند):

آشنایی با اصول پژوهش در آموزش علوم پزشکی با هدف فراگیری عمیق مفاهیم علمی و کاربردی همراه با کسب مهارت‌های پژوهشی نه تنها باعث ارتقای کیفیت آموزش در علوم پزشکی و ارتقای کیفیت خدمات بهداشتی و درمانی می‌شود، بلکه توانمندسازی دانشجویان در تحلیل مسائل آموزش پزشکی، توسعه روش‌های نوین آموزشی و بهبود فرآیند یاددهی-یادگیری، ارتقای تفکر نقادانه و توانایی تصمیم‌گیری بر اساس شواهد علمی را به همراه دارد. علاوه بر پژوهش‌های کمی، روش‌های پژوهش کیفی با رویکردی متفاوت در این مسیر کاربرد دارد.

پژوهش‌های کیفی، امکان درک عمیق و گسترده‌تر از پدیده‌های انسانی و فرآیندهای آموزشی را فراهم می‌کند که کمتر در روش‌های کمی قابل دستیابی است. روش پژوهش کیفی به پژوهشگران اجازه می‌دهد تا نگرش‌ها، تفکرات، تجارب و تعاملات را در زمینه‌های مختلف، از زاویه‌ای متفاوت و جامع بررسی کنند. با استفاده از روش‌های پژوهش کیفی، می‌توان پیچیدگی‌های فرآیندهای آموزش، موانع یادگیری و تاثیرات فرهنگی و اجتماعی را به خوبی شناسایی و تحلیل کرد. این رویکرد می‌تواند زمینه‌ساز بهبود فرآیندهای آموزشی، ارتقای کیفیت یادگیری و طراحی برنامه‌های آموزشی با نیازهای واقعی جامعه پزشکی باشد. بر این اساس این درس به آموزش و تبیین انواع روش‌های پژوهش کیفی در آموزش علوم پزشکی می‌پردازد. به علاوه تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی شامل فرآیند سازماندهی، تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌های غیر عددی و مفهومی مورد بحث قرار می‌گیرد.

اهداف کلی / محورهای توان‌مندی:

اهداف کلی بر اساس طبقه بندی بلوم:

- شناختی: آشنایی فراگیران با مفاهیم، اصول طراحی، روش‌های اجرا و تحلیل داده‌ها در پژوهش‌های کیفی
- عاطفی: علاقمندی فراگیران با مفاهیم، اصول طراحی، روش‌های اجرا و تحلیل داده‌ها در پژوهش‌های کیفی

اهداف اختصاصی / زیرمحورهای هر توان‌مندی:

پس از پایان این درس انتظار می‌رود که دانشجو بتواند:

در حیطه شناختی

۱. تفاوت‌های پژوهش‌های کمی و کیفی را بیان کند.
۲. مراحل طراحی مطالعات کیفی را نام ببرد.
۳. انواع نمونه‌گیری در مطالعات کیفی را شرح دهد.
۴. روش‌های جمع‌آوری داده‌ها در مطالعات کیفی را بیان کند.
۵. اصول تحلیل داده‌ها در مطالعات کیفی را شرح دهد.
۶. چالش‌های تحلیل داده‌ها در مطالعات کیفی را نقد کند.

۷. مراحل آماده سازی داده ها در مطالعات کیفی را نام ببرد.
۸. انواع مطالعات کیفی شامل تحلیل محتوا، گراند تئوری، فنومنولوژی، اتنوگرافی، اقدام پژوهی، هیستوریکال (تحقیق تاریخی) و مطالعه موردی (case study) را نام ببرد.
۹. روش تحلیل محتوا را تعریف کند و مراحل اصلی آن را شرح دهد.
۱۰. روش گراند تئوری را تعریف کند و مراحل و ویژگی‌های اصلی آن را توضیح دهد.
۱۱. روش فنومنولوژی را تعریف کند و اصول و مبانی آن را شرح دهد.
۱۲. روش اتنوگرافی را تعریف کند و اصول و مبانی آن را شرح دهد.
۱۳. روش اقدام پژوهی را تعریف کند و مراحل اصلی آن را تشخیص دهد.
۱۴. اصول و کاربردهای روش هیستوریکال (تحقیق تاریخی) را تشریح نماید.
۱۵. ویژگی‌ها روش مطالعه موردی (case study) و کاربردهای آن را شرح دهد.
۱۶. روش دلفی را تعریف کند و مراحل اجرای آن را توضیح دهد.
۱۷. کدهای مرتبط با داده‌های کیفی را استخراج کرده، آن‌ها را دسته‌بندی و تم‌بندی نماید.
۱۸. مفاهیم کلیدی را از انواع مطالعات کیفی شناسایی و تبیین کند.
۱۹. با استفاده از نرم‌افزارهای مبتنی بر هوش مصنوعی، داده‌های کیفی را در پژوهش‌های آموزشی پزشکی کدگذاری، تجزیه و تحلیل کند.
۲۰. ابزارها و چارچوب‌های ارزیابی پژوهش‌های کیفی را نام ببرد و به کار گیرد.
۲۱. یک مقاله کیفی را بر اساس ابزارهای ارزیابی مقاله، نقد کند.

در حیطه عاطفی:

- ✚ در بحث‌های کلاسی (حضور و مجازی) مشارکت فعال داشته باشد.
- ✚ به نظرات هم گروه‌ها، مخاطبان، کلیه ذی نفعان اهمیت دهد.
- ✚ با هم گروه‌ها، مخاطبان، کلیه ذی نفعان محترمانه برخورد کند.
- ✚ نظرات خود را با هم گروه‌ها، مخاطبان، کلیه ذی نفعان به اشتراک بگذارد.
- ✚ نظرات و دیدگاه‌های هم گروه‌ها، مخاطبان، کلیه ذی نفعان را با احترام نقد کند.

رویکرد آموزشی^۱:

ترکیبی^۳

حضور

مجازی^۲

روش‌های یاددهی - یادگیری با عنایت به رویکرد آموزشی انتخاب شده:

رویکرد حضوری

سخنرانی تعاملی (پرسش و پاسخ، کوئیز، بحث گروهی و ...)

بحث در گروه‌های کوچک

ایفای نقش

یادگیری اکتشافی هدایت شده

یادگیری مبتنی بر تیم (TBL)

یادگیری مبتنی بر حل مسئله (PBL)

یادگیری مبتنی بر سناریو

استفاده از دانشجویان در تدریس (تدریس توسط هم‌تایان)

یادگیری مبتنی بر بازی

سایر موارد (لطفاً نام ببرید)

1. Educational Approach

2. Virtual Approach

3. Blended Approach: Blended learning is an approach to education that combines online educational materials and opportunities for interaction online with traditional place-based classroom methods.

تقویم درس:

جلسه	عنوان مبحث	روش تدریس	فعالیت‌های یادگیری / تکالیف دانشجوی	نام مدرس / مدرسان
۱	معارفه مرور طرح دوره و طرح دروس هر جلسه بیان انتظارات از دانشجویان	سخنرانی تعاملی	-	دکتر اعلا
۲	مروری بر انواع مطالعات و جایگاه آن در تولید دانش (کمی، کیفی، ترکیبی، اولیه، ثانویه) تفاوت طرح‌های کمی و کیفی (پارادایم، ...)	سخنرانی تعاملی	شرکت در بحث گروهی کاربرد	دکتر اعلا
۳	مراحل طراحی مطالعات کیفی (طراحی سوال پژوهش، جامعه پژوهش، حجم نمونه...)	سخنرانی تعاملی	شرکت در بحث گروهی کاربرد	دکتر اعلا
۴	انواع نمونه‌گیری در مطالعات کیفی	سخنرانی تعاملی	شرکت در بحث گروهی کاربرد	دکتر اعلا
۵	انواع مطالعات کیفی: تحلیل محتوا	بحث در گروه کوچک	ارائه کارت خلاصه	دکتر اعلا
۶	انواع مطالعات کیفی: گراند تئوری	کلاس وارونه	ارائه کارت خلاصه	دکتر اعلا
۷	انواع مطالعات کیفی: فنومنولوژی	سخنرانی تعاملی	ارائه کارت خلاصه	دکتر اعلا
۸	انواع مطالعات کیفی: اتنوگرافی	سخنرانی تعاملی	ارائه کارت خلاصه	دکتر اعلا
۹	انواع مطالعات کیفی: اقدام پژوهی	سخنرانی تعاملی	ارائه کارت خلاصه	دکتر اعلا
۱۰	انواع مطالعات کیفی: هیستوریکال، case study	سخنرانی تعاملی	ارائه کارت خلاصه	دکتر اعلا
۱۱	مراحل و فرایند تحلیل داده‌های کیفی	سخنرانی تعاملی	ارائه کارت خلاصه	دکتر سنجری
۱۲	توسعه کد، دسته‌بندی، تم‌ها و مفاهیم	سخنرانی تعاملی	شرکت در بحث گروهی	دکتر سنجری
۱۳	نرم افزار تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی	سخنرانی تعاملی	تمرین عملی	دکتر سنجری
۱۴	ملاحظات اخلاقی در مطالعات کیفی	ارائه سخنرانی علمی	سمینار دانشجویی	دانشجویان
۱۵	استحکام داده‌ها در مطالعات کیفی	ارائه سخنرانی علمی	سمینار دانشجویی	دانشجویان
۱۶	ابزارها و چارچوب‌های ارزیابی و نقد پژوهش کیفی	ارائه سخنرانی علمی	سمینار دانشجویی	دانشجویان
۱۷	ارزشیابی	-	شرکت در آزمون	-

وظایف و انتظارات از دانشجوی:

منظور وظایف عمومی دانشجوی در طول دوره است (وظایف و انتظاراتی نظیر حضور منظم در کلاس درس، انجام تکالیف در موعد مقرر، مطالعه منابع معرفی شده و مشارکت فعال در برنامه‌های کلاس^۱)

از دانشجوی انتظار می‌رود:

- ✚ در جلسات حضوری شرکت فعال داشته باشد.
- ✚ تکالیف را در بازه زمانی مشخص ارائه کرده و ارسال کند.
- ✚ مطالب مرتبط با هر جلسه را مطالعه نماید.

روش ارزیابی دانشجوی:

- ذکر نوع ارزیابی (تکوینی/تراکمی)^۲: تکوینی و تراکمی
- ذکر روش ارزیابی دانشجوی:

ارزشیابی تکوینی:

حضور، مشارکت فعال و با آمادگی در جلسات حضوری: ۰ (درصد نمره ۲ نمره)
انجام و ارائه به موقع تکالیف و ارائه رفلکشن: ۳۰ درصد نمره (۶ نمره)

ارزشیابی پایانی:

آزمون کتبی: ۴۰ درصد نمره (۸ نمره)
آزمون عملی: ۲۰ درصد نمره (۴ نمره)

۱. این وظایف مصادیقی از وظایف عمومی هستند و می‌توانند در همه انواع دوره‌های آموزشی اعم از حضوری و مجازی، لحاظ گردند.

۲. در رویکرد آموزشی مجازی، سهم ارزیابی تکوینی بیش از سهم ارزیابی تراکمی باشد.

✓ **ارزیابی تکوینی (سازنده)^۲:** ارزیابی دانشجوی در طول دوره آموزشی با ذکر فعالیت‌هایی که دانشجوی به طور مستقل یا با راهنمایی استاد انجام می‌دهد. این نوع ارزیابی می‌تواند صرفاً با هدف ارایه بازخورد اصلاحی و رفع نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت دانشجوی صورت پذیرفته و یا با اختصاص سهمی از ارزیابی به آن، در نمره دانشجوی تأثیرگذار باشد و یا به منظور تحقق هر دو هدف، از آن استفاده شود. نظیر: انجام پروژه‌های مختلف، آزمون‌های تشخیصی ادواری، آزمون میان ترم مانند کاربرگ‌های کلاسی و آزمونک (کوئیز) های کلاسی

✓ **ارزیابی تراکمی (پایانی)^۲:** ارزیابی دانشجوی در پایان دوره است که برای مثال می‌تواند شامل موارد زیر باشد:
آزمون‌های کتبی، شفاهی و یا عملی با ذکر انواع آزمون‌ها برای مثال آزمون‌های کتبی شامل آزمون‌های کتبی بسته پاسخ اعم از «چندگزینه‌ای»، «چورکردنی گسترده»، «درست- نادرست» و آزمون‌های کتبی باز پاسخ اعم از تشریحی و کوتاه پاسخ، آزمون‌های استدلالی نظیر آزمون ویژگی- های کلیدی، سناریونویسی با ساختن فرضیه و آزمون‌های عملی که برای مثال می‌تواند شامل انواع آزمون‌های ساختارمند عینی نظیر OSCE^۲، OSLE^۲ و ... و یا ارزیابی مبتنی بر محل کار^۲ با استفاده از ابزارهایی نظیر^۲ DOPS، لاگ‌بوک^۲، کارپوشه (پورت فولیو)^۲، ارزیابی ۳۶۰ درجه^۲ و باشد.

نوع آزمون:

کتبی (تشریحی) و عملی

▪ ذکر سهم ارزشیابی هر روش در نمره نهایی دانشجوی:

ارزشیابی تکوینی: ۸ نمره

ارزشیابی پایانی: ۱۲ نمره

منابع:

منابع شامل کتاب‌های درسی، نشریه‌های تخصصی، مقاله‌ها و نشانی وبسایت‌های مرتبط می‌باشد.

الف) کتاب‌ها و مقالات:

- طرح پژوهش (رویکردهای کمی، کیفی و شیوه ترکیبی)، جان دبلیو کرسول، ترجمه حسن دانایی فرد و علی صالحی، ناشر کتاب مهربان، سال ۱۴۰۲

- Weyant E. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches: by John W. Creswell and J. David Creswell, Los Angeles, CA: SAGE, 2018, \$38.34, 304pp., ISBN: 978-1506386706.
- Tomaszewski LE, Zarestky J, Gonzalez E. Planning qualitative research: Design and decision making for new researchers. International journal of qualitative methods. 2020 Dec 7; 19:1609406920967174.
- Krippendorff, K. (2004). Content analysis: An introduction to its methodology: Sage.
- Järvinen, M., & Mik-Meyer, N. (Eds.). (2020). Qualitative analysis: eight approaches for the social sciences. Sage.
- Snow, M. E. (2022). John Creswell and Johanna Creswell Báez.(2020). 30 Essential Skills for the Qualitative Researcher, Thousand Oaks, CA: Sage. eBook, 338 pages. (ISBN 978-1-5443-5570-2).

ب) منابع برای مطالعه بیشتر:

- Chali MT, Eshete SK, Debela KL. Learning how research design methods work: A review of Creswell's research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approach. The Qualitative Report. 2022 Dec 1;27(12):2956-60.
- Muzari T, Shava GN, Shonhiwa S. Qualitative research paradigm, a key research design for educational researchers, processes and procedures: A theoretical overview. Indiana Journal of Humanities and Social Sciences. 2022;3(1):14-20.